

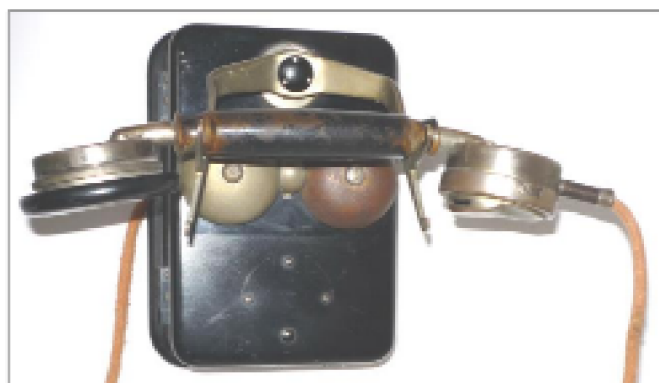
IV. A korszerűbb, a központi telepes távbeszélő rendszer

1928-ban helyezték üzembe Magyarországon az első 7A1 automata távbeszélő központot. 1928 és 1932 között tértek át Budapesten a kézi kapcsolásról a gépi kapcsolásra. Balassagyarmaton még az 1950-es évek elején is a kezdeti helyi telepes telefonkészülékekkel működő távbeszélő rendszer létezett. Az akkori számítások szerint 200 előfizetőn alul a helyi telepes, azon felül pedig a központi telepes rendszer volt gazdaságosabb. A központi telepes rendszer lényege az volt, hogy a központban elhelyezett közös telep táplálja a központhoz csatlakozó valamennyi előfizető készülékének mikrofonját és ugyanez a telep szolgáltatja a központ felhívásához, valamint egyéb jelzésekhez szükséges áramokat is. A központ mellett, vagy a melletti helyiségben elhelyezett közös telep általában 24 voltos ólom vagy lúgos akkumulátor volt. Az országban manuális közös telepes távbeszélő központok működtek 4-5 ezer előfizető kapacitásig. Még hosszú időnek kellett eltelni Balassagyarmaton, hogy az abban az időben korszerűbb központi telepes rendszer, telepítésre kerüljön, s az előfizetőnél a távbeszélő használatkor az induktort ne kelljen forgatni.

A Magyar Postának a távbeszélő szolgálat megjavítását célzó feladatai közé tartozott a vidéki 100-200 előfizetővel bíró helyi telepes központok központi telepes központokra cserélése. Kifejlesztették a „V”, azaz vidéki típusú központi telepes központot, három munkahelyes kivitelben készült. Az első munkahely a helyközi forgalom lebonyolítására szolgált. A központ befogadóképessége 4 átmenő és 28 végállomásos helyközi vonal, továbbá 200 külön vonalas és 30 ikerállomás volt. Ez a befogadóképesség bővíthető volt 300 külön vonalas és 50 ikerállomás befogadóképességre. A helyközi, iker és külön vonalas állomások vonalvégződésai egymás alatt helyezkedtek el.

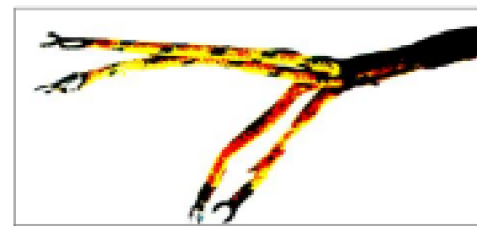
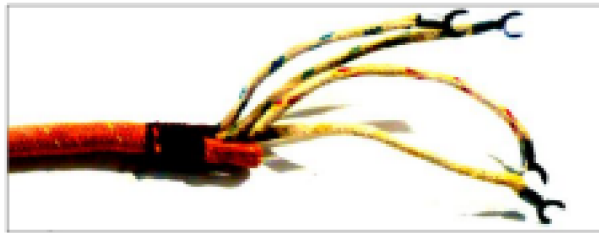
Az 1950-es évek végén jelentős fordulat következett be a város telefon ellátásában: megtörtént a távbeszélő központ csere, az előfizetőknél az *induktoros* és helyi telepes távbeszélő készülékeket pedig felváltották a központi telepes távbeszélő készülékek. A polgárok tapasztalhatták, a telefonkészüléküket tápláló telep megszűnt. Korszerűsödött telefonjuk, nem kell állandóan tartani a telep, ismétlődő lemerülésétől. Most a XXI. század második évtizedében ez nem így van. A polgároknak újra tartani kell *mobil* telefonjuk telepének ismétlődő lemerülésétől. Valakinek fel kellene találni a központi telepes *mobil* telefont!

A városban lecserélt készülékek nagy része számtárcsa nélküli CB 24-es volt. A CB (*Central Battery*) központi táplálását jelentette, a két szám pedig a gyártási évszám két utolsó száma. A CB 24-es készülékek¹ – a kézi beszélő tartóvilla kettős kialakítása révén – asztalra is helyezhetők, és falra is szerelhetők voltak. A CB 24-es vaslemez készülékházon kívül csak a kézi beszélő, az *automata átkapcsoló* karja, a váltakozó áramú csengő csészéi voltak elhelyezve. A többi alkatrész házon belül, *szvílcsművel* megoldással csatlakozott egymáshoz.

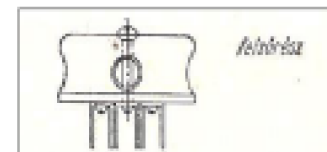
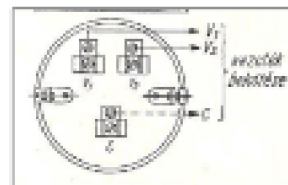
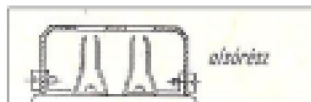

¹ A szerző fotói.

A készülék és a kézi beszélő zsinór elemi szálakból tevődött össze. A textilszál köré egy 0,002 mm vastag és 0,3 mm széles rézszalagot tekereszttek fél, ebből először hetet, majd ebből hármat összesodortak, ez képezte a zsinór egy erét. Az érszigetelés pamut- vagy selyemszál volt, amelyet különböző színű vasfonállal vettek körül. Az erek végét saruval látták el.

A készülékből kiinduló készülék zsinór a *konnektor felsőben* végződött. A *konnektor felsőt* a *konnektor alsóba* kellett dugaszolni, amelyben az épületen belüli falra szerelt távbeszélő vezeték az 1x2/0,6 mm-es kárpithuzal végződött. Mind a felsőt, mind az alsót vaslemezből préselték, az érintkezők vékony és kemény *pruapán* lemezzel voltak egymástól elszigetelve.

A városban az új készülékek kisebb része CB 35-ös asztali készülék volt. A csere alkalmával nagyrészt olyan CB 35-ös készülékeket helyeztek üzembe, melyekre eredetileg nem szerelték tárcsát, hiszen itt erre nem volt szükség, mert a távbeszélő központ kézi kezelésű volt. A CB 35-ös bakelitházon belül került elhelyezésre minden alkatrész, amelyek forrasztással kapcsolódtak egymáshoz a fém alaplemezen. Mindkét típusnál a kézi beszélő zsinór 3 eres volt, a készülék zsinór 2 és 3 eres, de 3 ágú *konnektor felsővel* csatlakozott a *konnektor alsóba*. (A *konnektor felső* és alsó teljesen azonos volt a CB 24-es készülékével.) Volt olyan CB 24-es asztali készülék, amelyet a későbbi években CB 35-ös bakelit kézi beszélővel szereltek.²

² Forrás: Telerár Múzeum.

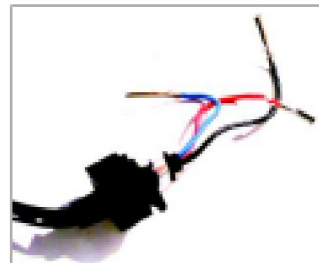
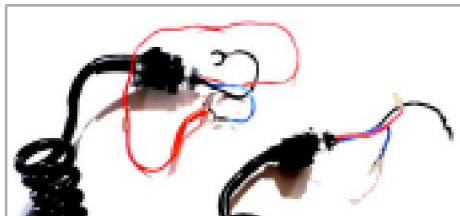
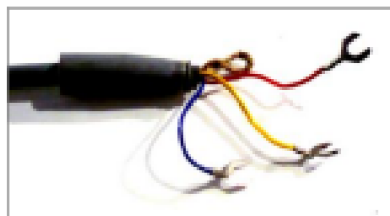
A későbbi időben kerültek a hálózatba CB 35-ös tárcsás készülékek is, csak a tárcsa használatára még sokáig nem volt szükség. (A *konnektor felő és alsó* teljesen azonos volt a CB 24-es készülékével.) Az 1960-as évek közepén a Kábelművek szegedi gyára gyártani kezdte a *nygős kézi beszélő zsinórokat*, ellátta a telefongyárat és a postát. Az előfizetők jó érzéssel fogadták, a balassagyarmati szerelők nem győzték cserélni a zsinórokat. Nemcsak abban az esetben tették ezt, amikor meghibásodott egy zsinór, hanem az előfizetők külön kérésére is cseréltek. Így sok CB 35-ös tárcsa nélküli és tárcsás készülékre *nygős zsinór* került. A későbbi évek során a hálózatban az előfizetőknel megjelentek az újabb távbeszélő készülék típusok. Ilyen távbeszélő készülék volt a CB 555 típusú szögletes formájú készülék, az előfizető részéről oldhatatlan fali csatlakozóval, ez azonban nem vált be.

Az 1960-as évek utolsó éveitől számtalan hazai gyártású korszerűbb formájú, működésű távbeszélő készülék jelent meg. Ezek közül ilyen volt a CB 666-os készülék. Lehetőség nyílt pár száz forintos költséggel színes (szürke, piros, zöld, csontszínű) készülékekre történő cserére. Korszerűbb, új mikrofonnal és hallgatóval ellátott készülékek voltak a CB 667-es készülékek, formára azonosak a CB 666-os készülékekkel. Ezek a telefontelefonok már korszerűnek tűntek, alkalmasak lehettek a távhívásra is, azonban az 1972-ben bevezetett távhívás városunkban csak azt jelentette, hogy a távbeszélő központból a távhívásos vonalakon közvetlen tárcsázással lehetett távolsági beszélgetéseket kezdeményezni. Végül a Telefongyár kifejlesztette a CB 668P készüléktípust, amely valamennyi előfizetői rendszerre alkalmazható volt.

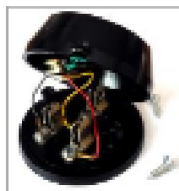
A készülék és a *konnektor felső* között a textilszigetelésű készülékzsinórt felváltotta a műanyag érszigetelésű és burkolatú, készülékzsinór, amelynek erei *sarukban* végződtek, mindkét végüket tehermentesítő zsinog valamint formára alakított gumidugó rögzítette. A készülék és a kézi beszélő közötti műanyag érszigetelésű és burkolatú, immár rugós zsinór erei ugyancsak *sarukban* végződtek, itt is mindkét végüket formára alakított gumidugó rögzítette.

A CB 35-ös készüléknél csak utólag volt cserélhető a kézi beszélő zsinórja, a CB 66-os készülék és a kézi beszélő közötti zsinórt már eredetileg rugós kivitelben készítették.

Az épületen belüli falra szerelt telefon vezeték 1x2/0,6 mm-es kárpithuzala a konnektorban végződött, s a konnektor felsőt a konnektorba kellett dugaszolni. Kezdetben vaslemezről, később mindkét alkatrész műanyagból készült. Mielőtt a hagyományos műanyag konnektor alsókat felváltották volna a korszerű, világviszonylatban elfogadott fali csatlakozók, készültek átmeneti jelleggel olyan műanyag fali csatlakozók, amelyek mindkét csatlakozót képesek voltak befogadni.

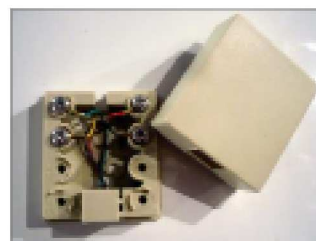
A színes készülékeknl a zsinórok, a konnektor felső, a konnektor alsó azonos színűek voltak, kezdetben vaslemezről, később mindkét alkatrész műanyagból készült.

1981-ben magyar gyártású CB 811, CB 812 piezzo mikrofonos, majd 1988-ban román gyártású készülékek kerültek felszerelésre. Az 1990-es években máig korszerű magyar gyártmányú készülékeket gyártottak és hoztak használatba. Ilyenek voltak a kontrax telefonok és faxok. Az 1990-es években hazai gyártású nyomógombos készülékek kerültek forgalomba és felszerelésre városunkban is, ezek voltak a kontrax gamma 10 állomás programozására is alkalmas készülékek, még a XXI. század második évtizedében is működnek városunkban; típusuk: MM-91, TD-94, TD-96³

A készüléksznór a készülékhez és a konnektorhoz, a kézi beszélő zsinór a készülékhez és a kézi beszélőhöz korszerű érintkezőkkel kapcsolódott. A készüléksznór is korszerű érintkezőkkel kapcsolódott közvetlenül a konnektorhoz.

A távbeszélő előfizetőknél a távbeszélő készülékek mellett különféle mellékberendezések is működtek. Ha egy előfizetőnél nemcsak egy, hanem kettős beszélőhely, azaz távbeszélő készülék vált szükségessé, a vonalat kettős átkapcsolóval kétfelé választották. A kapcsoló egyik állásában az egyik, másik állásában a másik távbeszélő készülék üzemelt. Az 1950-es évek előtti kettős átkapcsolók fémlemezre szerelték voltak, majd műanyag alapú, műanyag fedelű kettős átkapcsolók kerültek felszerelésre.

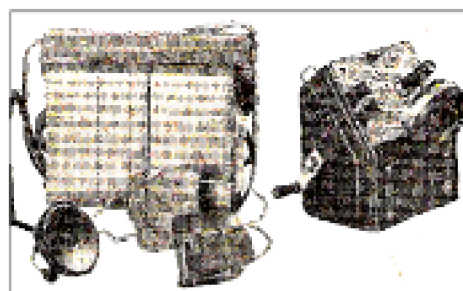

³ Forrás: Telefónia Múzeum.

A kezdeti időktől működött egyes helyeken (ahol volt rá igény) a külön jelzőcsengő. Kezdetben ezek a csengők szépen csiszolt és festett fa alapú, faburkolatú szerkezetek voltak. A későbbi időkben egyszerűsödtek, majd a műanyag ház megjelenésével esztétikusabbak és burkoltak lettek. Mindegyik típus jellemzője, hogy a csengetés ereje a harangok forgatásával állítható volt.

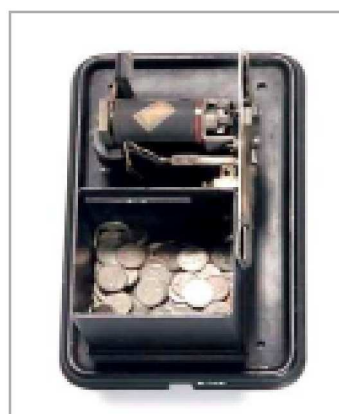
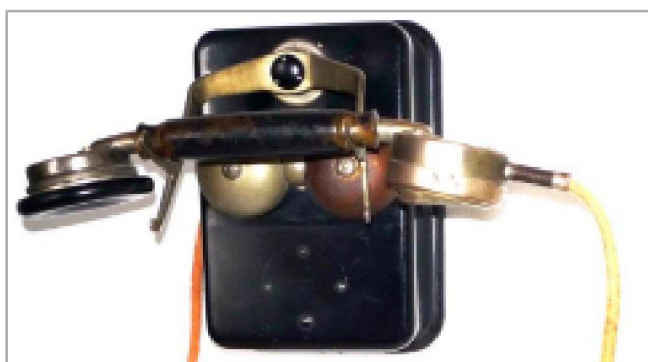
Az 1950-es évek közepén olyan hordozható készüléktípust alakítottak ki, amely kis térfogatánál, csekély súlyánál és üzembiztos működésénél fogva segítette a külső vonalvizsgálókat. A készülék alkalmazásának időpontjában új típusú hordozható készüléknek nevezték. A vállra akasztható bőrtokban hordozható készülék házának egyes részei alumínium lemezből voltak préselve, és a készülék belsejének por, ill. nedvesség ellen való védelme érdekében megfelelően voltak illesztve. A lecsukható és nyitható mikrofon a ferde készülékházon helyezkedett el, külön hallgatója volt. Sajnos azonban, a készülék nem vált be. A vonalfelvigyázók, hibaelhárítók panaszai alapján megállapítható volt, hogy a szélsőséges időjárási körülményeket nem bírja, legfőképpen azért, mert egyszerűen beázik. Gyorsan elhasználódik, eredeti darabja sem múzeumban, sem gyűjtőnél nem lelhető fel. Az 1960-as évek végén készült készülékek, a könnyebb bőrtokban, bőrszíjjal ellátott, kézi beszélő nélküli fejbeszélős LB hordozható készülékek jobban beváltak.⁴ CB hálózatokban általában csak egy kézi beszélőt, automata hálózatokban számtárcsával ellátottat használtak.

Az 1920-as évek elejétől a balassagyarmati postaépületben a nyilvános távbeszélő készülék, a 99 sz. készülék mellékállomása egy fűvázos hangszigetelt távbeszélő fülkében volt elhelyezve. A felvételi ablaknál kellett kérni, hogy a 99 sz. vonalat a mellékállomásra kapcsolják. Beszélgetés után a díjat az ablaknál kellett befizetni. Városunkban 1931-től működött nyilvános távbeszélő állomás (1 82 sz.) a posta előtt. A távbeszélő fülke falára szerelt LB, majd később CB készülék mellé külön pénzbedobó mellékszekrényeket helyeztek, majd a megjelent pénzbeszedő készülékeknek több típusa volt ismeretes: az *elektronágyas* által vezéreltek és az akusztikus jelzést adók. A nyilvános távbeszélő készülékei először a központkezelőt kellett felhívni, aki – a tantusz vagy érme bedobása után – hangot hallott, egy háromállású kulcs segítségével az érme bevételezését elvégezte, és kapcsolta a hívott felet.⁵

⁴ A színes képeken. Múzeum Szécsény, a szerző fotói.

⁵ Fotó: Telefónia Múzeum.

A város területén legelőször az 1940-es évek végén a MÁV (1-51 sz.) és a MÁVAUT (54 sz.) pályaudvarokon létesítettek – fénvázias fiúlkékben – postai nyilvános készüléket.

Az 1960-as éveket megelőzően a városunkat övező községekből lehetőség volt nyilvános távbeszélő használatra. Az 1960-as évek közepétől közvédeki távbeszélő állomások felszerelése is megtörtént azokban a községekben, ahol nem volt állandó távbeszélő központ. Városunk távbeszélő központja éjjel-nappalra összeköttetésbe került Szűgy, Galgaguta, Becske, Herencsény, Patak, Órhalom, Húgyag községekkel a közvédeki távbeszélő készülékek segítségével.⁶ A közvédeki távbeszélő készülék a település központi helyén lévő épület falára felszerelt 50x50x50 cm-es, különböző színűre festett, üvegajtós lemezszekrényben volt elhelyezve, a lemez ajtaját kis pattanó mágnes vagy fordítható zárr zárták, a helyi telep a készülék alatt külön lemezborítást kapott. A postahivatal záruva tartásakor a készülék induktorának megtekérése után

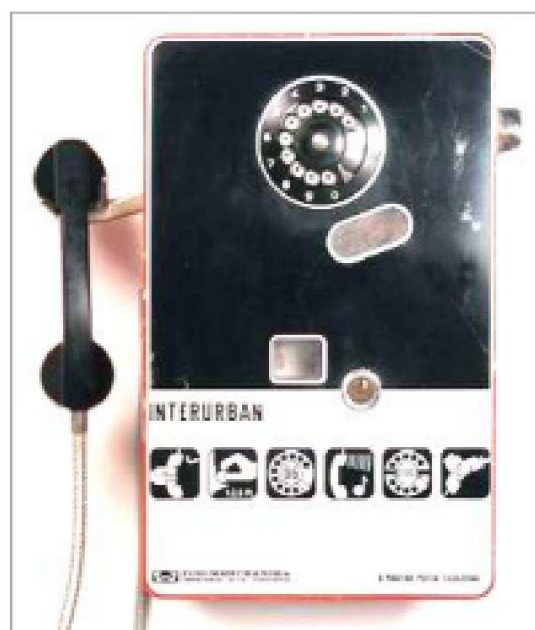
közvetlenül városunk távbeszélő központja jelentkezett.⁷

⁶ Nőgyűd (továbbiakban: N), 1967. 133. sz.

⁷ Forrás: Telerár Múzeum.

A rongálások elkerülésére a kritikus helyeken robbanás biztos bányakészülékek kerültek felszerelésre, vandál biztos segélyhívó távbeszélő készülékként. Ezek a lehetetlenül otromba kinézetű, a bányában a metángáz robbanását megakadályozó, a robbanásnak ellenálló hatalmas készülékek némiképp ellenálltak a rongáló kezeknek is.⁸ A segélykérő állomások rongálása városunk vonzaskörzetében továbbra sem szűnt meg. Ebben az időszakban ez világméretű jelenség volt. A megyei napilap pl. *Vandál biztos telefon* címen angliai kísérletekről számolt be.⁹

1965 végén a központtól legtávolabb, a kórház előtt, majd a trianoni országhatáron túl létesült nyilvános távbeszélő. A megyei napilap 1976-ban örvendetes eseményről számolt be: Balassagyarmaton négyvel emelkedett a nyilvános távbeszélők száma.¹⁰ Kezdetben a nyilvános távbeszélő állomások is LB, CB, majd automata üzemmódban működtek. Az 1990-es évek elején már közvetlen távhívásra is lehetőség volt.¹¹ Egyre több nyilvános távbeszélő állomás üzembe helyezése történik meg a városban. Törvény írja elő, hogy a lakosság számával arányos nyilvános állomást kell üzemeltetni a telefont szolgáltatónak. Az országban, a hetvenes években fokozatosan bevezették a helyközi és a nemzetközi távhívást. Napjainkban a számuk igen lecsökkent, azonban sok fülkében már nincs készülék, a vezetéket is levágták.

⁸ Sújtólégbiztos bányai telefon. A mélyművelésű bányászatban a sújtólég (vélhető, bányalég) a metán és levegő robbanóképes keveréke, mivel szintelen és szagtalan, a legfőbb bányaveszélyt jelenti elsősorban a feketeszenet termelő bányákban. Fotó: Telefónia Múzeum.

⁹ N, 1980. december 4.

¹⁰ N, 1976. augusztus 13.

¹¹ Fotó: Telefónia Múzeum.

Jellemzők az 1970-es évek telefonkampányai! 1971 elején kampány indult *segélykérő telefonkészülékek* üzembe helyezésére. Ez azt jelentette, hogy a balassagyarmati járás minden településén egy telefonkészüléknek nappal és éjjel, de leginkább éjjel működnie kellett segélykérés lebonyolítására. A segélykérő állomások általában *bolgár gyártmányú* telefonkészülékek, üvegajtós vaslemez szekrényben voltak elhelyezve.¹² Ebben az időben sokszor előfordult az ilyen állomások rongálása, a megyei napilap is foglalkozott az ügyvel: *Van ahol a zsinórt elvágják, vagy szétzerelik a készüléket. Így sürgős esetekben néma marad.*¹³

1974 elején kampány indult a rendőr körzeti megbízottak telefontal történő ellátására. Ez azt jelentette, hogy a balassagyarmati járás azon településeit, ahol rendőr körzeti megbízott működött, távbeszélővel kellett ellátni.

1976 közepén kampány indult tanácsítkári távbeszélők létesítésére. A balassagyarmati járás településein minden tanácsítkár lakására távbeszélő készüléket kellett szerelni. Az ilyen telefonoknak minden telefontal üzembiztosabban kellett működni. (Olyan távbeszélő kampány persze nem volt, hogy minden lakást el kell látni távbeszélővel!)

A kampányokban minden távbeszélővel foglalkozó szakembernek, minden szinten tudása és ereje legjavát adva kellett biztosítani és megoldani az adott távbeszélő mielőbbi üzembe helyezését, mindezt szűkös technikai feltételek mellett. Később garantálni kellett az üzembiztos működést, szintén szűkös technikai feltételek mellett. Biztosítani kellett az ellenőrzést is az üzem vezetésének (e sorok írójának is), pl. segélykérő állomások esetében, éjjel, munkaszüneti napokon is. Az akkori időkre jellemző, hogy a megye egész területére előírták a helyszíni ellenőrzést, azonban az ezzel kapcsolatos járműveket nem biztosították.

Az országban először 1977-ben Budapesten, a Ferihegyi repülőtéren helyeztek üzembe, nem tárcsával, hanem nyomógombbal működő nyilvános távbeszélő készüléket. Jó pár évvel később már városunkban is megjelentek ilyen készülékek.¹⁴ 1991-ben jelent meg az első kártyás nyilvános távbeszélő készülék. 2001-ben a PROXIM-A 403, majd az IIPIHH-403 típusú, kártyával működő nyilvános távbeszélő készülék is megjelent.¹⁵

¹² Fotó: Telefónia Múzeum.

¹³ N, 1978. október 26.

¹⁴ Fotó: Telefónia Múzeum.

¹⁵ Fotó: Telefónia Múzeum.

Az 1990-es évek végén a Bajcsy-Zsilinszky Endre utca és az Ady Endre utca keresztezésénél a gyalogjáró mellett került telepítésre olyan távbeszélő fülke, melyet a fogyatékosokkal élők is könnyen használhatnak. (A keresztezésben a forgalmi rend közben megváltozott és a távbeszélő fülke akadályozza a kilátást.) Ebben a távbeszélő fülkében látható a nyilvános távbeszélő készülékeknek az a típusa, melyek itt-ott jelenleg a XXI. század második évtizedében is működik városunkban.¹⁶

---

¹⁶ A szerző fotója.